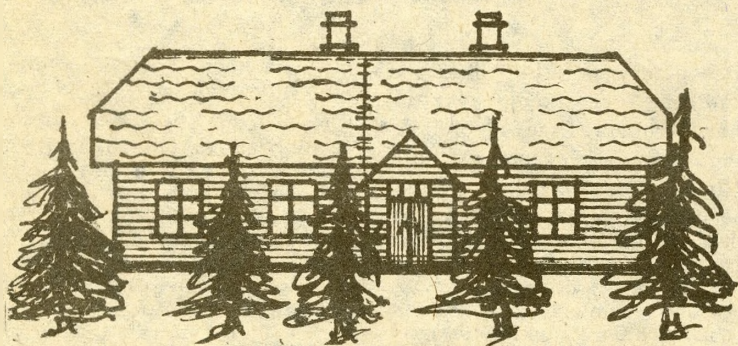

VIRUMAA KOHTLA VALD VÕRNU KOOL 1788-1964

VÕRNU HARIDUSPAIK SAAB MÄLESTUSMÄRGI

Jutuajamine Võrnu kooli kunagise õpilase, linna kaubandusvalitsuse endise juhataja asetäitja Ellart PEEDIGA

Mul on meeldiv vestelda omaealise mehega, kes minuga umbes ühel ajal haridusteed on alustanud. Minagi käisin hiljuti kokkutulekul, kus kohtusid enam kui pool sajandit tagasi algkooli lõpetanud vilistlased. Mis viis teid mõttele Võrnus mälestuskivi avada?

Mulle jätsid sügava mulje mõni aasta tagasi Kohtla-Vanakülas toimunud kodukandipäevad. Seal räägiti rahvuslippude all küla ja koolihariduse saamise õitseageadest ja valupäevadest, lauldi meile kõigile armsaks saanud isamaalisi laule, tutvustati meist kaugel viibijate mälestusi, avati mälestusmärk...

Leidsin, et midagi niisugust võiks teha ka Võrnus, paigas, kus kunagi asus algkool.

Peamised korraldamisraskused võtsite enda õlule, ent kes teile selles õilsas tegevuses veel abiks olid?

Ajalooliselt juhendas mind 90ndatesse eluaastatesse jõudnud Amanda Mae, teistest abilistest nimetaksin Kohtla kaevanduse peainseneri Rein Kaupi, Kiikla kolhoosi esimeest Heiki Leisnerit, pearaamatupidajat Helju Viili, peagraanoomi Ervin Metsatalu, pensionäre Karl Sakermani ja Heinrich Jõemaad. On teisigi, kes mind selles ettevõtmises toetanud.

Kindlasti mäletate veel endisi õpetajaid ja koolikaaslasi?

Algul oli Võrnu algkool 4-klassiline, kui mina 1934. aastal

kooli läksin, oli see juba 6-klassiline. Mäletan, et esimeses klassis oli minuga kokku 13 last, aga kui kooli lõpetasin, oli järel vaid 6. Imestada pole midagi, töötgemine ja majandusolud nõudsid oma.

Üldse oli neil aastail kuue klassi peale kokku 50–70 õpilast. Pedagoogidest on mulle kõige enam meelde jäänud minu esimene õpetaja Linda Aruküll, kes mu kooli vastu võttis, ja viimane õpetaja Marta Raude, kes mu koolist teele saatis. Nad olid mulle teiseks emaks, aususe, töökuse, korra- ja isamaa-armastuse sisendajateks. Nüüd tean, et esimesest neist sai meie vabariigi Ülemnõukogu esimehe Arnold Rüütli ämm, teine aga oli hiljem Sakal hinnatud kultuuri-töötaja.

Mida te veel Võrnu algkooli kohta teate?

Esmakordselt loetleb Jõhvi kihelkonna koole oma aruandes 31. detsembril 1788. aastal tollaegne Jõhvi pastor P. Koch. Kõrvuti Võrnuga on nimetatud veel 9 külakooli: Puru, Kahula, Võide, Kohtla, Peeri, Revinu, Paate, Järve ja Pühajõe.

Kooli tööd varasematel aastatel dokumendid kahjuks ei kajasta. Aastatel 1792–1802 on märgitud koolmeistrite ja nende abikaasade vaderiteks olemist.

1861. aastal valmis Võrnus vala ja mõisa ühiste jõupingutuste tulemusena uus koolimaja. Kooli avamisel olevat koolmeister mänginud uuel orelil. Järelikult eksisteeris kool juba varem.

Kool kujunes Võrnu küla kultuurikoldeks, kus õpetajate ja teiste entusiastide juhtimisel töötasid laulukoor, näitering, tantsurühmad ja muud taidluskollektiivid. Koolis tähistati ka riiklikke, rahvuslikke ja kiriklikke pühi. Noortele õpetati töökust, ausust ja ustavust kodumaale.

Aastail 1788–1964 sai Võrnu koolis rehkendamis-, laulmis-, kirja- ja lugemisõhkuse kokku üle 3000 inimese. Praegu on naljakas mõelda, et 1958–1963. aastal kasutati sellesama koolimaja klassiruumi kolhoosi viljaaiadana, lapsed aga, kes õppisid koolijuhataja eluruumis, pidid laulma: «Me ees on lahti kõik koolide uksed...»

1973. aastal lammutati koolimaja hoopis. Tuli välja, et... kusagil oli küttepuid tarvis. Õpimulised noored olid selleks ajaks juba nagunii kaugemal asuvatesse koolidesse läinud.

Palun jutustage ka oma koduküläst, inimeste hinge- ja kultuurielust.

Meel läheb mõruks, kui seda meenutada. Taani hindamisraamatus märgitakse Võrnu küla olemasolu juba 13. sajandil. 1427. aastal oli küla läinud kellegi Reinhold Loide valdusse. Hiljem ostis selle endale Otto Magnus von Stackelberg (noorem), kes elas Püssis. Võrnus käisid aeg-ajalt karistussalklased korda loomas ning rahvast sunniviisil võimule allutamas. Oli ju Võrnu peateedest kaugemal ja mõisnike omavolijast eemal.

Ag nekrutiks võtmised, vit-sakaristused, sõjatribunali karistused ja külmale maale saatmine ei lõpetanud maainimeste vastupanu.

1862. aastal, kui Jõhvis juba toimus esimene laulukoori esinemine, asutati Võrnus laulukoor «Olev». Aktiivselt töötasid Maanaiste Selts, Haridusselts, Eesti Noorsoo Ühing jt. organisatsioonid. Koolijuhataja Madis Estri

ettevõtmisel asutati haridusseltsi ja kooli raamatukogud. Korraldati õmblemise ja kudumise, kokakunsti ja kodukaunistamise kursusi, koos käisid peo- ja rahvatantsuring. Üheks ringide eestvedajaks ja hingedeks oli väsimatu Hilda Sakerman.

1939. aastal tulid Võrnu suusatajad võitjaks Kohtla-Järve võistkonna üle Võrnu võrkpallimeeskond oli aga neil aastatel kogu aeg üks tugevamaid. Küla suursündmuseks oli 1937. aasta 25. juulil korraldatud üleviru-maaline laulupidu Lähte männnikus. Samal aastal asutati ka Võrnu puhkpilliorkester, mida juhatas Richard Peet.

Mõned aastad hiljem korraldati ümbruskonna külade eestvedamisel Lähte männnikus nn. tänapäev. See oli tänuavaldus neile, kes esimestel rasketel sõjakuudel andsid peavarju ja toitu kõigile, kes seda ilma nime nimetamata ja päritolu teatamata vajasid.

Kas on teil teada, kui palju elas külas inimesi Eesti Vabariigi lõpuaastail ja hiljem?

On küll. Eesti Vabariigi lõpuaastail elas Võrnu külas 39 perekonda 193 inimesega, nüüd on seal vaid 20 majapidamist 40 inimesega. Võrnu-Ridakülas oli 1938. aastal 23 majapidamist 90 inimesega, nüüd on seal 14 majapidamist ja 27 inimest.

Mis mõtlesid küll Stalin, Zdanov, Molotov jt. nende abilised eesti rahvast ja külasid, sealhulgas ka meie küla hävitades, pole inimmõistusele arusaadav.

1940. aastate algul oli Võrnu külas Saviangu talus 14, Kuke-nõmme ja Tamme talus 8, Kalmu, Kruusmäe, Allika, Roosimäe, Lootuse, Vanamõisa, Peeri jt. taludes kuni 6 inimest, nüüd on sinna jäänud vaid üksikud või pole neidki. See kõik on kurb tõsiasi.

Järelikult kannatasid ka kooli õpetajad ja õpilased?

Ag muidugi. Aastatel 1941–1949 repressseeriti ja mõrvati veerandsada endist meie kooli õpilast ja õpetajat, nende hulgas minu 51-aastane tädi-meis Alfred Jõemaa (koolijuhataja 1910–1925), 58-aastane Johannes Helm, 36-aastane Oskar Kriisa, 22-aastane Evald Normak, 21-aastane Aksel Roos jt. Imestasime küll, aga midagi polnud parata.

Ent vaatamata repressioonidele ja muudele katsumustele teevad oma õpetajatööd Võrnu kooli lõpetanud Maie Kaup Mäetagusel, Hilda Peet Põlvas, Maie Sass Viljandis, Helgi Peet Tallinnas jpt. Mitmetest on saanud teadustöötajad.

Tänutundega meenutame veel Võrnu külakooli õpetajaid Juhanit (perekonnanime ei mäleta), siis veel Hans ja Kustav Klementit, Kaarel Vaherit, Anton Trambergi, Jaan Werbaumi, Alfred Jõemaad, Heinrich Peeti, Linda Aruküll, Helje Martinsoni ja paljusid teisi.

Millal mälestuskivi avatakse, kuhu see pannakse?

See on paigaldatud sinna, kus külarahvas enam kui kaks sajandit koos on käinud – Võrnu koolimaja asemele, täpsemalt selle hoone korstna jalami kohale. Kivi on suur, seda ei liiguta paigast iga traktorgi. Kivil on plaat, mis õnnistatakse pühapäeval, 12. augustil kell 14. Ootame asjaosalisi ja külalisi, laulu-, pillimängu- ja haridusentusiaste nii lähedalt kui kaugelt.

Vestelnud Aksel KORTS

Jüri TASA foto

